

PAPER DETAILS

TITLE: Avrupali Toplumsal Hareketlerin Yükselisi: 2012-2014 Arasi Kurulan Birliktelikler

AUTHORS: Yavuz YILDIRIM

PAGES: 983-1002

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/160077>

AVRUPALI TOPLUMSAL HAREKETLERİN YÜKSELİŞİ: 2012-2014 ARASI KURULAN BİRLİKTELİKLER*

Yrd. Doç. Dr. Yavuz Yıldırım
Niğde Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

• • •

Öz

Liberal demokrasinin meşruiyet krizi, AB nezdinde Anayasa tartışmalarında ve neoliberal ekonomik sisteme gösterilen dirençler noktasında yeniden canlanmaktadır. Toplumsal hareketlerin kurucu gücü burada belirmektedir. Hareketlerin kurduğu yeni taban birlikleri, Avrupa'yı farklı bir birlik olarak tasavvur etmektedir. Bu çalışmada 2012'den bu yana Avrupalı toplumsal hareketlerin oluşturdukları yapılar ve bunların eylemlerine değinilecektir. Avrupa'nın krizine ekonomik uzmanların ürettiği teknik cevapların ötesinde yeniden siyasal tartışmaları yükseltebilmek adına hareketlerin kurduğu taban mücadelelerini anlamak hedeflenmektedir. Bu birliktelikler, demokrasi tartışmasını yeniden kurgular ve Avrupa'da halkların siyasal birliğinin kurulması yönündeki uzun vadeli çabanın son örnekleridir. Hareketlerin açtığı siyasal tartışmalar, yerleşik siyasetin sınırlarını zorlarken sıradan insanın doğrudan katılımı ve kendi sözünü söylemesi için yeni alanlar yaratmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal Hareketler, Taban Eylemleri, Avrupa Siyaseti, Protesto ve Toplumsal Değişim, *Blockupy*

*The Rising of European Social Movements: The Movement Coalitions
Established Between 2012-2014*

Abstract

The legitimization crises of liberal democracies have been reviving in the debates of EU Constitution and the resistances to neoliberal economic system. Social movements have a constitutive role in these debates and resistances. Grass-root coalitions that are made by movements have a different vision for the union of Europe. The study examines the movement coalitions that have been realized since 2012 and their actions. The aim of the study is to understand the struggles of movements that give political answers to crises of Europe versus the economical answers of professionals. These coalitions constitute a new democracy debate and they are the latest examples of the aim to create a political union of European peoples. While the political debates that have been initiated by the movements push the limits of the established political body, they also create new spaces for the ordinary people to participate and raise their own voices.

Keywords: Social Movements, Grass-root Actions, European Politics, Protest and Social Change, *Blockupy*

*Makale geliş tarihi: 28.11.2014
Makale kabul tarihi: 07.10.2015

Avrupalı Toplumsal Hareketlerin Yükselişi: 2012-2014 Arası Kurulan Birliktelikler

Giriş

Avrupa'nın on yıllardır süren birlik çabası ekonomik düzeyi aşamadı ve anayasa taslağının reddedilmesinin ardından da önemli ölçüde zedelendi. Birlik'in yeniden güçlü ulus-devlet çizgisine doğru geri çekilerek sınırlandırılması, yerel düzeyde yükselen milliyetçi ve radikal sağ partilerin güçlenmesi ile paralel ilerleyen bir durumdur. 2014'te yapılan Avrupa Parlamentosu seçimleri de bunun somut göstergelerinden biri oldu. Bu seçimlerde aşırı sağ/faşizan partilerin temsilcilerinin Parlamento'ya girmesinin, Avrupa'nın birliği fikrini zedeleyeceği öngörüsünde bulunulabilir. Ulusal çapta yükselen aşırı sağın liberal Avrupa-sosyal Avrupa tartışmasında üçüncü bir hat açmaktadır. Bu hatta karşı, toplumsal hareketlerin yükselttiği sosyal Avrupa bakış açısının da radikalleştiği görülmektedir. Bu çalışmada Avrupa demokrasisinin içinde bulunduğu krizin, toplumsal hareketlerin ortaya koyduğu müdahalelerle nasıl görünür hale geldiği ve buna dair hareketlerin ürettiği arayışlar ortaya konacaktır. Avrupalı toplumsal hareketler, 1990'ların sonundan bu yana yürüttükleri başka bir Avrupa mücadelesini, Sosyal Forum sürecinden sonra, yeni bir evreye taşdılar. Bu durum, hareketlerin yeni bir Avrupa kurma azminin devam ettiğini ve aşırı sağın tehditlerine karşı demokrasiyi yeniden tanımlama çabalarını ifade etmektedir. Avrupa'da demokratik bir siyaset arayışı, aşağıda değinilecek olan toplumsal hareketlerin yükselttiği siyasal tartışmalarından türeyecektir. Dolayısıyla çalışmanın temel argümanı, toplumsal hareketlerin kendi kuruculuklarına dayanarak yeni siyaset alanları oluşturduklarıdır. Bu doğrultuda hareketlerin Avrupa'da kurmaya çalıştıkları yeni siyasetin örneklerini vermek amaçlanmaktadır.

2004 yılında taslağı tamamlanan Avrupa Anayasası tartışmalarında ulusal kimliklerin baskın çıkması, Fransa ve Hollanda'daki hayır oylarıyla belirginleşmişti. Anayasa sürecinin tıkanması ile birlikte, Avrupa'nın uzun süredir olgunlaştırdığı Birlik fikrinin bu haliyle daha fazla ileriye taşınamayacağı görüldü. Aşırı sağın yükselttiği kimlik eksenli/milliyetçi taleplerin Avrupa'nın içinde bulunduğu krizi çözümlemeyeceği, tersine derinleştireceği önerisiyle, Avrupalı toplumsal hareketlerin Avrupa Birliği'nin (AB) kurumsal krizine karşı yeni bir siyaset üretmeye çalıştığı söylenebilir. Ekonomik ve kısmen askeri birliğin ötesinde siyasal bir birliğin kurulamaması, en baştan beri bir tartışma konusu olan demokrasi açığının da kapatılmasını güçleştirmektedir.

Çeşitli kolektif eylemlerin, Avrupa sivil toplumunu etkileme, eleştirme ve değiştirme olmuştur ve bunlar devam etmektedir. Ancak sivil toplum kuruluşlarının, dayanışma ağlarının ya da lobi faaliyetlerinin Avrupa siyasasını etkilemesi yeterli değildir. “Avrupa şüphecileri”nin karşında “Avrupalı çekişmeciler” (Tarrow, 2001) olarak nitelendirilen ve çekişmeci siyaset yaklaşımının Avrupa entegrasyonundaki rolünü inceleyen bu girişimler, 1990'ların ortalarından beri artmaktadır. Çekişmeci siyaset, toplumsal hareketin siyasi fırsatları kullanarak siyaseti yönlendirme çabalarının ifade eder. Bu çabalarla yerel sorunlar kısmen kıta çapında tartışılarak Avrupa sorunu haline getirilmiştir. Diğer bir deyişle Avrupa'nın sunduğu fırsatlar, kamu siyasetini değiştirmeye çalışan toplumsal hareketler için yeni ve verimli bir alandır (Tarrow, 2001:237-238). Ancak hareketleri, kurucu bir nitelikten ziyade, bu teknik yapıyı yani kurumsal AB siyasetinin –daha doğrusu siyasasının–reformize edici bir ögesi olarak sınırlamak gelinen noktada hareketlerin rolünü açıklayabilecek bir nitelikte değildir. Çünkü sadece çeşitli başlıklardaki siyasa belirleme düzeyinde katılıma açık olan ve yönetim kavramı etrafında çalışan AB, bu haliyle “Avrupa halklarının siyasal bir birliği”¹ halinde değildir. Birlik daha çok neoliberal dönemin ikilisi olan askeri güvenlik ve ekonomik işbirliğinin sembolü durumundadır. Ekonomik sorunlarla boğuşan teknik bir yapıya dönüşmesiyle birlikte toplumsal hareketlerin AB'nin kurumsal yapısıyla bağları da zayıflamaktadır. Böylece sokak, hareketler için daha fazla söz söyleme alanına dönüşmekte ve ulusal yapılar içinde zaten sorun yaşayan liberal demokrasi, AB nezdinde de ikna ediciliğini yitirmektedir. AB'yi siyasal bir birlik haline getirebilmek için toplumsal taleplerin ve kolektif eylemlerin parti, sivil toplum örgütü ve sendika gibi kurumsal yapıların ötesinde birer taban hareketi olarak, toplumsal hareketler eliyle ifade edilmesi önemlidir.

¹Avrupa'daki siyasal birlik arayışının köklerini Habermas ve Rawls'un açtığı hat üzerinden ele alan kapsayıcı bir çalışma için bkz. Çelebi, 2002.

Hiyerarşik yapıların siyasal ve ekonomik sisteme çeşitli derecelerde entegre olduğu için başaramadıkları “Başka bir Avrupa” düşüncesi, toplumsal çabalarla oluşturulabilir. Yakın zamanda kurulan ve aşağıda değinilecek olan yeni taban birlikleri, kimi zaman seçimlerle kimi zaman daha radikal eylemlerle Avrupa siyasetinde söz sahibi olmaktadır.

1990’lı yılların sonundan beri Avrupa’daki siyasal mücadele, partiler değil toplumsal hareketler eliyle verilmektedir. Bu mücadele, karar alma mekanizmaları uzmanların görüşlerine sıkıştırıldığı için demokratik olmayan ve neoliberal bir Avrupa’ya karşı, yurttaşların katkısıyla oluşturulmuş “Başka bir Avrupa” mücadelesi olarak özetlenebilir (ATTAC, 2012). 1997’deki “Farklı Avrupa” sloganıyla yapılan Avrupa çapındaki yürüyüşlerden (Mathews, 2007) bu yana çeşitli tarihlerde Avrupalı hareketlerin ortak eylemleri artarak devam etmiştir. Bu başkılığın temelinde, daha sosyal, katılımcı ve piyasa-dışında belirleyicilerin önemini ortaya koyan bir hedef vardır. Neoliberal değerlerin yönlendirdiği bir küreselleşme yerine küresel sivil toplumu kuracak bir “karşı-küreselleşme” hedefine yönelerek kurumsal siyasetin karşısında yeni birliktelikler oluşturmaya çalışan toplumsal hareketler, 2000’lerin ilk 10 yılında önce Sosyal Forumlar eliyle bir ivme yakalamıştır (Yıldırım, 2013). Avrupa Sosyal Forumu (ASF), 1990’ların sonunda başlayan küreselleşme eleştirilerinin büyüttüğü hareketleri 2002’den itibaren yaklaşık 10 yıl boyunca bir arada tutarak önemli bir kamusal alan tartışması yürütmüştür. ASF, taban hareketlerinin birlikte mücadelesinin önemini ortaya koymuştur. 2010 sonrası dönemde ASF eliyle olmasa da bu arayış devam etmektedir. Hareketler bu yeni dönemde İşgal Et (*Occupy*) ve Öfkeli (Indignados) gibi farklı yerlerde yankı yaratan oluşumlarla yeni bir siyasetin yolunu aramaktadır. İspanya, Yunanistan, İzlanda gibi ekonomik krizin daha net yaşandığı ülkeler başta olmak üzere Avrupa’nın pek çok ülkesinde vatandaşlar, artık hareketler eliyle konuşmaktadır. Avrupa kamusal alanını, ekonomik güdümlü bir AB ve yerel sorunların etkisindeki ulus-devlet demokrasileri değil, Sosyal Forum ve devamındaki yapılar yansıtmaktadır. Bu bir araya gelişler, sıradan insanla örgütlü yapıların Avrupa’ya dair farklı görüş ve bakış açılarının AB dışında bir yapıda somutlaşması hedefini taşımaktaydı. 2002-2012 döneminde ASF’nin yürüttüğü bu rolün yerini yeni yapıların aldığı görülmektedir. Bu çalışmada daha çok 2012 sonrası ortaya çıkan birliktelikler ve hareketler, yeni bir siyasal çerçeve oluşturdıkları iddiasıyla aktarılacaktır.

Son dönemlerde hareketler, Avrupa Eylem Günü ilan ettikleri günlerde birlikte eyleme geçme kapasitelerini canlı tutmaktadırlar. Özellikle İşgal Et hareketinin yarattığı ivmeyle birlikte 2011-2014 arasındaki eylemlilikler sıradan ve eski toplumsal gösterilerin ötesinde bir yaratıcılığa ve siyasal yenilenmeye yönelmektedir. Aşağıda değinilecek olan *May of Solidarity*, *Alter Summit*, *Blockupy*, *Agora99* gibi bu birliktelikler yayınladıkları bildirgelerle,

hareketlerin olası anayasa taslağını da şekillendirmektedir. Hareketlerin desteğini alan siyasi partiler de yerleşik parti sistemine karşı yükselişe geçmektedir; İspanya’da Podemos, Yunanistan’da Syriza da bunlara örnek gösterilebilir. Bu yeni nesil mücadele, partilerin, sendikaların ve kurumsal siyasetin içinde bulunduğu çıkmaza karşı Avrupa’nın farklı ülkelerinde yükselen doğrudan eylem eksenli yatay oluşumlara dayanmaktadır. Bu oluşumlar, ideolojik çerçevelerden ziyade gündelik hayata dair somut sorunlar çerçevesinde bir araya gelen çoğunlukla farklı kesimlerin koalisyonlarından oluşmaktadır.

Toplumsal hareketler, 1970’lerden beri tartışılan demokrasinin meşruiyet krizinin yeni yüzyılda neoliberal küreselleşme olgusu etrafında yeniden canlanmasına karşılık olarak yeni siyasetin doğacağı alanları içermektedir. Demokratik talepleri krizin nedeni olarak gören, krizden siyazetsizleşme, siyasetten uzaklaşma ile çıkılacağına inanan (Macartney, 2014) ve özü itibarıyla siyaseti kötülüğün kaynağı, piyasayı ise adaletin temeli olarak gören düşünüşün tersine Avrupa’yı yeniden düşünülebilir kılabilecek nokta, siyasetin eski ve işlemeyen kurumlarını hareketler eliyle değiştirmek ve yenilemektir. Bu tezler etrafında Avrupa’nın siyasal sorunlarına ekonomik uzmanların ürettiği teknik cevapların ötesinde, yeniden siyasal tartışmaları yükseltebilmek adına hareketlerin yürüttüğü taban mücadelelerini anlamak, bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

1. Toplumsal Hareketlerin Kuruculuğu

Toplumsal hareketler siyasal olarak kurucu güce sahiptirler. Siyaseti (*politics*) kuran siyasal (*political*) ilişki, çatışmacı bir kamusalılık içinde gelişir. Ranciere’in (1999, 2007) tabiriyle bu ilişkisellik, “uyuşmazlık”tan ve “bir”e karşı mücadeleden kaynaklanır. Mücadele, ortak olanı kurmanın alanı olan kamusal alanda şekillenir. Ortak olan, farklı yaklaşımlar ve çelişkilerin çatışmasının sonucunda belirecektir. Warren da (1999) siyasalın, siyasetle uyuşmayan gündelik ilişkilerin içinden türediğini, kurumsal otoriteden daha farklı bir kavram olduğunu söyler. Bu çatışmacı ilişkilerin en önemli taşıyıcısı, toplumsal hareketlerdir. Toplumsal hareketler, bireysel ile toplumsal talepler arasındaki bağlantıyı kurarak siyasal olanın temellerini atar. Çatışmacı kamusal ilişkinin etrafında örgütlenen toplumsal hareketler, içerisindeki aktörlerin geliştirdiği ve paylaştığı yeni dil, bilgi ve pratiklerle yerleşik olanın sınırlarını zorlar. Dolayısıyla hareketler, kurulu (*established*) siyasal düzlemin farklı alanlarından ürettikleri talepler ve pratiklerle, sınırları sorgulayıcı ve yeniden kurucu potansiyele sahiptir. Diğer bir tabirle hareketlerin kurucu öznesi, kendi içkinlik alanlarıdır. Bu durum, 1968’le başlayan ilk kırılmanın ve daha sonra 1999 Seattle buluşması ile yeni bir görünüm alan sürecin içinde yakından

görülebilir. Toplumsal hareketlerin çabaları sayesinde siyaset, devlet eksenli bir kavram olmaktan çıkıp siyasal bir momente doğru kayar.

Avrupa’da toplumsal hareketler, 19. yüzyılda monarşilerin çözülmesi sürecinde liberal demokratik çerçevenin oturtulması, temsilcilik mekanizmasının ve kurumlarının geliştirilmesi üzerinden şekillenirken özellikle yüzyılın ikinci yarısından itibaren işçi sınıfının mücadelesi ağırlığı hissedilmiştir (Tilly, 2008: 105-113). İşçi sınıfının Marksizm’in ilkelerini uygulayarak devrim yoluyla siyasal iktidarı kazanmak ya da ulusal bağımsızlığı gerçekleştirmek yönündeki mücadelesi, Avrupa’da toplumsal hareket teorisinin temellerini atmıştır. Dolayısıyla, Amerika’daki kolektif davranış ve rasyonel eylem yaklaşımlarından ziyade Avrupa ekseninde toplumsal hareketler, Marksizm üzerinden anlaşılmıştır. 20. yüzyılın sonlarında ise hareketlerin vurgusunun sınıfsal mücadele ya da siyasal iktidardan yaşam biçimlerindeki değişikliklere ya da gündelik hayatı etkileyecek dar içerikli ancak somut konulara dönüştüğü görülebilir (Scott, 1990; Johnston vd, 1994). Tilly ve Tarrow (2007) açısından kamu politikalarında yaratılacak değişiklik ve bunun için hareketlerin yaratacağı “süreç ve mekanizmalar” önemlidir. Bu doğrultuda Tilly ve Tarrow, hareketleri “çekışmeci siyaset” kavramıyla ele alır. Özellikle 1968’teki kırılma, kolektif eylemin amacını devrim sürecinden bağımsız olarak bir özgürleşme hareketine dönüştürmüştür (Arrighi, vd., 2004:95). Gerek kapitalizmin refah devleti eliyle düzenlenmesine gerekse başta Sovyet Rusya olmak üzere sosyalist iktidarların insanın özgürleşmesini önce teknik ve bürokratik bir yol olarak görmelerine karşı, yeni hareketler kurumsal siyasete yönelik yeni bir eleştirel tutum geliştirmiştir (Wallerstein, 2009:127).

Ekonomik ve siyasal sistemin yaşadığı krize tepki ve ondan çıkış çabası olarak 1968 sonrası dönem, bugünkü hareketlerin temelini atmıştır. Esasen modernizmin tüm kurumlarıyla sorgulandığı bu süreçte, “büyük anlatılar” toplumsal hareketlere doğrudan rehber olmaktan çıkmaya başladı. Bu dönüşümün düşünsel ve pratik boyutlarıyla özellikle Frankfurt Okulu’nun çalışmalarında, öğrenci ve kadın hareketleri başta olmak üzere yeni nesil hareketlerde karşılık bulmuştu. Bu süreçte yeni bir siyaset geliştirme hedefi, bir ufuk olarak bu hareketleri şekillendirmiştir. Post-modern eleştirilerin açtığı hat, toplumsal hareketlerde de yankı bulmuştu ve dolayısıyla özne-aktör-temsilci kategorileri yeniden tanımlanmaya başladı. Yeni siyaset, yerleşik siyasetin tüm kurumlarıyla topluca eleştiriye tabi tutulmasını öngörüyordu. Diğer bir deyişle Aydınlanmacı modern aklın temellerini attığı kapitalist ve sosyalist versiyonlarında geliştirilen farklı uygulamaların dışında yeni bir güzergah geliştirilmeye çalışıldı. Bu noktadan sonra muhalif hareketler kurumsal siyasete güvensizlik içerisinde farklı konularda bölünmüş bir seyir izledi. Hareketler –örneğin kadın, çevre, lgbt, yerli hareketleri- kendi siyasal alanlarını yaratmaya çalışırken, siyasetin konusu olacak meseleleri çoğullaştırdı ve sisteme karşı

“başka yollarla mücadele” fikrini geliştirdi (Kalouche ve Mielants, 2008: 243-249). Bu şekilde siyasal aktörün oluşumu için farklı güzergahlar açılmış oldu.

Buradaki temel farklılaşma, kültürün siyasetten ayrı olarak görülmesi değil, hareketlerin toplumu ve özneyi kuran bir süreç olarak görülmesidir. Touraine’in (1999) “klasik sosyolojinin çöküşü” olarak nitelendirdiği bu süreç, kolektif eylemden mücadeleye ve oradan toplumsal harekete doğru ilerlerken “kültürel modellere yönelmiş çatışmacı hareket” biçimine dönüşür. Bu bakış açısı, yapılardan ziyade özne; hareketin hedefi ve başarılarından önce sosyal etkilerini ve toplumsalı kuruluş sürecine odaklanmayı sağlar. Bu açıdan yaşamsal olanı gündelik hayattan başlayarak daha geniş bir çerçevede ele alan ve sistemin işleyişine karşı direnişi sadece ekonomik ve sınıfsal terimlerle değil kültürel ve sosyal boyutlarıyla da ele alan hareketler muhalefet dinamiklerini farklılaştırmıştır. Hareketlerin sosyolojik tabanı genişlerken orta sınıf nitelikleri artmıştır (Offe, 1985). Böylece yeni toplumsal hareketler, aslında sistemle olan her türlü uzlaşmazlığı sorunsallaştıran ve direniş alanlarını ve aktörlerini çoğaltan bir özellik göstermektedir. Bu özellikleriyle yeni hareketlerin, yaşamsal olanı doğrudan siyasetin konusu haline getirdiği söylenebilir. Hareketler, siyasal olanın sınırlarını zorlayarak yeni çatışma alanları ve buna dayalı bir siyaset üretme kapasitesine sahiptir.

Yakın dönemdeki toplumsal hareketlerin ana gündemi, gündelik hayat eksenli, sıradan insanın doğrudan katılımıyla yürüyen bir demokrasi tartışmasıdır. Demokrasinin liberal öğelerin ötesine taşımak için doğrudan eylem fikri esas alınmaktadır. Dolayısıyla karşılıklı öğrenme ve gelişme süreci, herhangi bir üst makam ya da belirleyici olmadan bu işleyişin devam ettirilmesi esastır. Bu açıdan küreselleşme-karşıtlığı sürecinde ortaya çıkan ve açık alan, yataylık, kapsayıcılık temellerine dayanan Sosyal Forum ilkeleri, yakın dönemdeki hareketlere ilham vermektedir. 1990’ların sonundan itibaren Seattle, Prag, Cenova gibi şehirlerdeki ortak eylemlerin birbirine bağladığı kesimler yeni bir ortak mücadele alanı kurmanın arayışına girişmişlerdir (Juris 2008; Pleyers 2010). Eski tür muhalefetin tersine yeni nesil hareketler, yataylığa ve doğrudan eyleme dayalı yeni bir siyaset için adımlar atar; bu noktada verili olanı kullanmak yerine yeni bir siyasal zemin kurgular. 2010’larla birlikte bu mücadele yeni bir eksene taşınmaktadır.

Avrupalı hareketler açısından, 2000’lerin başından beri gelişen küreselleşme karşıtı hareket bugünkü eylemliliği anlamak açısından önemlidir. Bu sürecin beslediği ortak eylemler, konular ve mekanlar hareketler arası bağlantıyı geliştirmede önemli rol oynamıştır. Özellikle “ortak eylem günleri”yle toplumsal hareketlerin işbirliği kapasitesi yeni bir noktaya taşındı. Dünya Sosyal Forumu ve onun kıtasal ayaklarıyla karşılığını bulan bu ortaklaşma eğilimi, Avrupa’nın kriz politikalarına karşı da kendini gösterdi. Ancak parti ve sendika gibi örgütlü muhalefetin hareket içindeki kitleleri ve

talepleri yeterli düzeyde temsil edememesi, hareketlerin radikalleşmesi ve doğrudanlaşmasının önünü açmıştır. Anarşizmin “kendin-yap” ve “doğrudan eylem” yaklaşımlarından esinle, tabandan ilerleyen ve kendi alanlarını kuran hareketler kurumsal siyasetten bağımsızlaşırken yer yer onları değiştirme çabalarına dönüşür. İzlanda’da krize karşı harekete geçen kitlelerin yeni bir anayasa yapma girişimi, Yunanistan ekonomisini kurtarma adına yürütülen kemer-sıkma politikalarına karşı halkın gösterdiği yükselen tepki, bu tepkilerin benzer politikaların yürütüldüğü Portekiz ve İspanya’ya da yayılması, Avrupa çapında birkaç yıl içinde yükselen hareketlerin geliştirmeye çalıştıkları yeni siyasetlerin sembolleri oldu. Bu tepkilerde Tunus ve Mısır’daki halk ayaklanmalarının siyasi iktidarı değiştirmesi de etkili oldu. Avrupa ve ABD’de bu etki sadece iktidar değişikliğini hedef alan değil bir yaşam biçimi değişikliği öngören yaklaşımlara dönüştü. Hareketler, sadece tepkiyi ifade etmenin aracı değil, yeni olanın kurulması için de atılan adımların taşıyıcısı oldular.

2. Avrupa Siyasetinin Krizine Demokratik Arayışlar

1990’ların başında sivil toplum kuruluşları eliyle üretilen çözüm mekanizmaları Avrupa’nın siyasal değil ekonomik bir birlik haline dönüşümüyle piyasa mekanizması içinde yer alan oyunculara dönüştü. Yönetişim kavramı etrafında sivil toplum kuruluşları ile diyalog süreçlerinin geliştirilmesi, Avrupa sivil toplumu alanını yaratmak için bir açılım olarak görüldü. Bu açıdan örgütlü toplumsal hareketlerin temsilcilerinin ve özellikle lobicilerin AB’nin Konsey, Komisyon ve Parlamento üçlüsüne dayanan yapılarında, doğrudan veya dolaysız olarak olduğunu savunan görüşler vardır. Doğrudan seçimli tek organ olan Parlamento dışında, Konsey ve Komisyon’da da demokratik değerleri ayakta tutabilmek adına atılmış bu adım, farklı düzeylerde işlemektedir. Buna göre hareketler, yeni fikirlerin tartışılması açısından kültürel boyutta ya da karar alma sürecini etkileme açısından yapısal düzeyde etkili olmaktadır; bu şekilde siyasa değişiminin planlarını üretmektedir (Ruzza, 2004: 30). Kamu kurumlarıyla sivil toplum kuruluşların karşılıklı diyalog ve etkileşim geliştirmesi, müzakereci ve katılımcı demokrasi talepleri gibi yaklaşımların etkisiyle fikirsel arka planına da kavuştu. Bu noktada çok-kültürlülük tartışmalarıyla birlikte, ulus-devletlerin değil birlikte var olan kimliklerin kurmayı başardığı bir AB hedefiyle Avrupalı kimliği ön plana çıkarıldı. Böylece yeni bir siyasal topluluğun kuruculuğunun altı çizildi (Kastoryano, 2006: 96, 108).

AB’nin kurumsal yapısı içerisinde bir Avrupalı kimliğini yaratmak yönündeki bu çabalar, AB’yi içeriden dönüştürme yönündeki bir eğilimi temsil eder. Böylece Avrupa sadece çok-uluslu bir yeniden yapılanma değil AB’nin uluslarüstü yapısından hareketle “ulus-sonrası” (Eriksen ve Fossum, 2000) bir

yeniden tanımlamaya doğru evrilebilecektir. Bu noktada devlet dışındaki aktörler arası etkileşim ve üretim önem kazanacaktır. Kurumsal yapıların diyalog ve müzakereye açıklığı, “güçlü kamular” yaratacağı için AB için de önerilir (Eriksen ve Fossum, 2002). Benzer şekilde elitist ve uzlaşma-temelli bir müzakereci demokrasi denemesinin yetersizliğini kabul eden Crespy (2014) bu modelin yenilenerek Avrupa çapında kurumsallaşması ile meşruiyet üretebileceğini söyler. Crespy (2014:90-91) müzakereye çatışma kavramının önemini de eklemek gerektiğini vurgular ve toplumsal hareketlerin rolünü önemserken, özellikle Bolkestein Direktifi’ne karşı gösterilen direnci bu noktada örnek gösterir. Crespy ayrıca ulusal sendikalar arası bağ kuran ETUC ve ASF örneklerini de bu yönde girişimler olarak vurgular.

“Avrupa’nın siyasetsiz siyasa, ulusal mekanizmaların da siyasasız siyaset” içinde olduklarını söyleyen Schmidt (2013:2-3) ise, sistemin girdi-çıkış şeklindeki verilerle değil, yayılma/nüfuz kazanma (*throughput*) şeklindeki girişimlerle yeniden meşrulaştırılabileceğini söyler. Buna göre “halk için sonuçlar üreten siyasa (*policy*) mekanizmasının çıktıları” ve “halk tarafından üretilen girdiler” kadar, demokrasinin yayılması ve nüfuz kazanması kavramı halk için boyutunun da öne çıkması gerekir. Etkililik, hesapverebilirlik, açıklık ve kapsayıcılık bu şekilde devreye sokulabilir. Bu kavramlar, 1990’ların sonundan itibaren popüler olan ve karşılıklı etkileşimin önünü açmak adına öne sürülen yönetim kavramının da temelini atmıştı. Sivil toplum kuruluşlarının daha aktif bir rol oynamasına olanak tanıyan bu görüş kısa sürede tıkandı çünkü yönetim mantığı üzerinden işleyen sivil toplum kuruluşları, kamusal olanın farklı veçhelerini yansıtmak yerine neoliberal piyasa işleyişinin bir parçası haline geldi. Yönetişimin aslında siyasetsizleştirme süreci olarak işlediği yönündeki eleştiriler hız kazandı (Jaeger, 2007). Çünkü demokrasiyi tabana yayma yönündeki bu çaba, karar alma noktalarında AB bürokratları (“eurokrat”) ile STK profesyoneli olarak çalışan lobicilerin etkileşimi nedeniyle demokrasi açığını kapatma açısından yetersiz kaldı. Bu noktada seçilmemiş karar-alıcıların, halk karşısındaki hakimiyetini işaret eden “uzmanların demokrasisi” eleştirileri öne çıktı. Yerleşik kurumlarda siyaset yapabilme ve karar alma mekanizmalarını etkileyebilme süreci, kendi içinde bir elitizm yaratarak karar alıcı öznelerin sayısını artırdı ancak bunu kurumsallık içerisinde sıkıştırdı.

Bu arayışlar yerleşik sistemi eleştirmesi ve bir çıkış yolu aramasıyla önemlidir ama yükselen krize cevap vermekten uzaktır. Halkın siyasal tartışmalara müdahale etme araçları oldukça daralmaktadır. Bu nedenle hareketlerin yükselen radikalliği karşısında yukarıdaki önerilerin karşılık bulması şüphelidir. Toplumsal hareketlerin kurumsallığa dönüşmek yerine giderek daha fazla doğrudan eyleme ve gündelik sorunların acil çözümüne odaklanan yapısının bu normatif önerilere yaklaşacağını söylemek pek

mümkün değildir. Liberal demokrasinin reformlarla ayakta kalmasına dayanan bu önerilerin, 1980'ler ve '90'lar boyunca söyleme sokulan ve sonuçsuz kalan girişimlerden farkı yoktur. Ancak toplumsal hareketler, teorik ve pratik değişimi bir arada götürmeye odaklanmaktadır. Kurulacak yeni bir Avrupa siyasal alanı, ulus-devletlerin birleşimi ya da üstünde değil onların ötesinde bir siyasal eylemle kurulabilir. Dolayısıyla hareketlerin gündelik hayata dair talepleri, ulusal ve uluslararası siyasetin yerleşik sınırlarının ötesinde yeni arayışları ifade eder. Hareketlerin artan önemi bu noktadan kaynaklanır. Demokrasinin değişimine dair adımlar, yakın dönemde toplumsal hareketler eliyle yansıma bulmaktadır. Avrupa'da demokrasinin gelişimi, ulus devletlerin kurduğu birlikten daha fazla toplumsal hareketler arası bağın güçlenmesi ile sağlanabilir.

Kaldor ve Selchow'un (2013) "yer altı siyasetinin köpürmesi" olarak nitelendirdikleri bu durum, kamusal ve siyasal söylemlerin değiştiği ve temsili demokrasinin yenilenmesinin ötesinde bir demokrasi tartışmasının doğduğu tespitini içerir. Eski kuşakların savaş ve diktatörlük anılarının karşısında kurulan Avrupa'ya ve AB'ye daha çok inandıklarını ancak kapitalizme hizmet eden yeni demokrasilerin yarattığı durum nedeniyle AB'nin bu pozisyonunu kaybettiğini vurgulayan Kaldor ve Selchow (2013:96-97), siyasetin yeniden düşünülmesi ve icat edilmesi gerektiğini işaret eder. Bunun için yer altı siyasetinin görünür kılınması gereklidir; bu doğrultuda Avrupalı hareketlerin çabaları ön plana çıkacaktır. Dolayısıyla siyaseti liberal demokratik çerçevenin dışına çıkararak ele almak ve siyasal kavramını yeniden demokratik düzenin merkezine alma noktasında son yıllarda artan toplumsal hareketlerin önemi büyüktür. Böylece çelişki ve çatışmaları görünmez kılan, serbest piyasanın kurallarını bu tartışmaların önüne koyan liberal demokratik sistemde, düzenin tesisi adında siyasetin siyasa boyutu, siyasal boyutunun önünde yer almaktadır. Örneğin Ranciere'in (2009) demokrasi eleştirisinin temelinde bu nokta vardır ve demokrasinin bir yönetim biçimi olarak görülmesine karşı çıkar. Ona göre demokrasi, düzenin atfettiği rollere karşı çıkmak için verilen siyasal mücadeledir; onun tabiriyle sayılamayanların ve payı-olmayanların mücadelesidir.

Bu bağlamda toplumsal hareketler, siyasa ve siyaset karşısında siyasal olanı temsil eder. Siyasal tartışmalar, toplumdaki çelişki ve uyumsuzlukların yansıdığı alanlardır. Hareketlerin siyasal önemi, yerleşik sınırların zorlanmasında kendisini gösterir. Avrupa'da kolektif eylemlerin dikkat çekici derecede artmasıyla bu zorlayıcılık belirginleşmektedir. Hareketler, küreselleşme tartışmasının devamında ikinci bir hat yaratmaktadır; o da sıradan insanın bu eylemlerde daha etkin rol alması, örgütlü siyasetin yerini hareketlerin esnek ve gönüllü yapısının alması, bununla ilişkili olarak da şiddet eğilimli gösterilerin ve öfke patlamalarının daha fazla yaşanmasıdır. Yukarıda

değindiği gibi, hareketler yeni siyasal tartışma alanları açarak aynı zamanda yeni eşdeğerlik zincirleri kurmaktadır. Bu süreçte değişimin aktörleri, kendi hayatlarındaki sorunları doğrudan dile getiren, kendi sözüne sahip çıkan sıradan insanlardır.

Hareketler, önceki dönemlerdeki içe kapanmacı bakış açısının ötesine geçerek sorunlar arası bağları daha iyi kurmaktadır. Diğer bir deyişle, artık yerel sorunlarla bölgesel ve küresel sorunları birbirine daha net eşleştirmektedir. İspanya'daki 15M (15 May) olarak da bilinen Öfkeliiler (*Indignados*) hareketi, Yunanistan'daki kemer-sıkma politikalarına karşı gösteriler başta olmak üzere insanları harekete geçiren sorunların sadece "burayla" ilişki olmadığı, eylemlerde sıkça vurgulanmıştır. Son olarak Türkiye'de Gezi Parkı direnişinde ve ardından Ukrayna'da Rusya ile ilişkiler üzerinden yaşananlar, temel olarak yerleşik temsili demokrasi düzeninin sorunlara çözüm üretmediği, tersine otoriterleşen iktidarlar yarattığı argümanına dayanır. ABD eksenli de olsa kısa sürede Avrupa'nın çeşitli şehirlerine yayılan İşgal Et (*Occupy*) hareketinde popülerleşen "biz yüzde 99'uz" sloganı, yüzde 1'lik azınlığın finansal kriterler üzerinde yönettiği siyasetin eleştirisi olarak özetleyicidir. Bu hareketler, kendi yerel sorunlarına ve aktörlerine dayansa da ortak bir çerçevenin içinde anlam kazanır. Kendi sorunlarını başka yerdeki sorunlarla ilişkilendirdikleri için hareketler birbirine ilham vererek etkilemektedir.

Partiler, seçilmiş iktidarlar, temsilciler finans piyasalarının yönetimindeki küresel siyasetin karşılaştığı sorunları çözmekten çok sorunun kaynağı haline geldikleri için talepler hareket yoluyla ifade edilmeye başlar. Hareketler sorunları "Avrupalılaştırma" yoluyla meseleleri iç/yerel mesele olmaktan çıkarmaktadır. Farklı başlıklarla bir araya gelerek işbirliği yapan ve yerel sorunlarını Avrupa çapına taşıyan hareketlerin somut kazanımları artmaktadır (Monforte, 2014). Göçmenler, mülteciler ve kağıtsızlar (*sans-papiers*), genç işsizlik gibi başlıklar üzerinden yürüyen eylemlilikler, demokrasi eksikliği ile birleşerek yeni siyasetin güzergahını toplumsal hareketler yoluyla kurmaktadır. Diğer bir deyişle hareketler Avrupa'yı demokrasi yönünden değiştirme uğraşısı içindedir (Della Porta, 2011). Bu süreçte yerel sorunların kıta çapına taşınması (*externalization*) ve kıta çapındaki sorunların yerelleştirilmesi (*domestication*) şeklinde işleyen bir diyalektikte toplumsal hareketlerin aracı rolü önem kazanmaktadır (Della Porta ve Caiani, 2009). Yerel sorunları Avrupa ölçeğinde karşılıklı olarak birbirine eklemleyen zemin, siyasetin yeni öznelerinin yani toplumsal hareketlerin öneminin arttığı ve bunların kendilerine yeni alanlar yarattığı bir süreçtir. Avrupa'nın demokrasi sorunu, ekonomi üzerinden kurulan bir birliğin artık siyasal talepleri karşılayamamasına bağlı olarak, toplumsal hareketlerin alacağı rol ve edineceği kazanımlara bağlı olarak şekillenecektir. Avrupalı hareketlerin yükselttiği direniş, bir varoluş meselesi olarak kendi

öznesini geliştirmektedir; belli sorunlarla ilişkili ve yerleşik biçimde, bunları yeniden tanımlama ve yaratmaya dayalı eylemler aracılığıyla kendini kurmaktadır (Douzinas, 2014).

Aşağıda değinilecek olan eylemler ve birliktelikler; sadece kültür, kimlik ya da ekonomi üzerinden değil bunların etkileşimi olan daha geniş bir siyasal çerçeve üzerinden kendilerini kurdukları için kayda geçirilmeye ve incelenmeye değerdir. Kaldor ve Selchow'un tabiriyle son dönemlerde "köpüren" bu hareketler, hem Avrupa içi demokrasi tartışmasını hem de toplumsal hareket teorisi içindeki dönüşümü yansıtmaları açısından önemlidirler. 20. Yüzyılın ikinci yarısında parçalı hala gelen hareketler, Sosyal Forum'un getirdiği dinamizm ve bu birliktelikler aracılığıyla yeni bir hareket dalgasını simgelemektedirler.

3. Hareketlerin İttifakı

Son dönemlerdeki hareketlerin ortak teması finans kuruluşlarının korunması etrafında hükümetlerin kamu yararına değil, bu şirketlerin çıkarına çalıştığı eleştirisidir. Yeni toplumsal hareketlerin yayıldığı 1970'lerin kültürel talepleriyle karşılaştırıldığında ekonominin yeniden tartışmanın ana eksenine haline geldiği görülmektedir. Burada ekonomi sadece üretim araçları/ilişkileri üzerinden değil, gündelik yaşama etkisi ve buna dirençler üzerinden ele alınmaktadır. Hareketlerin bilindik sol/sosyalist argümanların ötesinde daha çok demokrasi vurgusu yaptığı, karar alma mekanizmalarına katılım talep ettiği ve yapılan anlaşmaların hesapverilebilir olmadığı yönündeki vurgusu öne çıkmaktadır. Bu noktada hareketlerin talepleri içe kapanma yönünde bir muhafazakarlık değil demokrasinin yenilenmesi yönünde yeni bir siyaset arayışı olarak görülebilir. Dolayısıyla Avrupa siyasetini yerel sorunlarla eşleştirerek yeniden yorumlamak hedefindedirler. Mayıs 2014'teki Avrupa Parlamentosu seçimlerine (De Sio, vd., 2014) Avrupa-şüpheliçilerinin aşırı sağ ve muhafazakar partileri kadar, toplumsal hareketlerin söylemlerine yakın veya doğrudan onların oluşturduğu partiler damga vurmuştur. İspanya'da Podemos ve Yunanistan'da Syriza bunlara örnektir. Bu partiler Avrupa'nın neoliberal bir ekonomik birlik olarak ilerlemesini eleştirirken eski ulus-devlet sistemine dönüştürülmesinden ziyade birlikte mücadelenin yollarını arama gayretindedirler.

10-11 Kasım 2012'de gerçekleşen Firenze (Floransa) 10+10 buluşması, ASF'nin 10. Yılı bağlamında-ancak bu adı kullanmadan, 4 binden fazla katılımcıyla, 28 ülkeden 300 ağ ve örgütü bir araya getirdi. Yakın günlerde gerçekleşecek Avrupa çapındaki greve destek bildirisiyle başlayan Firenze

10+10 sonuç metni² “Onların kemer sıkmasının yerine bizim demokrasimiz” başlığını taşıyor. Metinde, Avrupa çapında toplumsal hareketler, örgütler, sendikalar ve vatandaşlar arasında kurulacak dayanışma ile krize yeni bir gelecek ve Avrupa istendiğinin altı çizildi. Yatay oluşumlar, kurumsal siyaseti de harekete geçme konusunda baskı altında tutarken, eylemlerin belli şehirlerde değil tüm kıta çapına yayılması için de çaba gösteriyor. Son birkaç yılda gerçekleşen eylemler bunun göstergesiydi. 14 Kasım 2012’de Avrupa İşçi Sendikaları Birliği (ETUC) öncülüğünde gerçekleştirilen grev, Avrupa çapında yankı buldu. Grev, merkez olarak İspanya ve Portekiz’i belirlemişti ancak İtalya, Yunanistan, Belçika ve Fransa’da da sendikalar greve desteklerini açıkladı ve toplamda 23 ülkede milyonlarca kişinin katılımıyla, başta ulaşım olmak üzere pek çok sektörde hizmet verilmedi. Krizin en çok vurduğu ülkelerdeki kemersıkma politikalarına karşı organize edilen greve diğer ülkelerdeki işçilerin gösterdiği dayanışma, kriz politikalarının geniş kitlelerce kabul edilmediğini açıkça ortaya koydu. Eylemdeki pankartlardan biri, grevin mesajını özetliyordu: “Sizin Euro krizinizi biz ödemiyoruz!”

Grev, polisle eylemciler arasında çatışmalara da sahne oldu; özellikle İspanya, Portekiz ve İtalya’da sert müdahaleler sonucu kan döküldü. İspanya’da 142 kişinin tutuklandığı açıklandı³. Avrupa’da son yılların en koordineli genel grevi⁴ olarak kayıtlara geçen 14 Kasım 2012 grevi, toplumsal muhalefetin kıta çapında bir ağ ve dayanışma geliştirerek, sadece yerel düzeyde değil bir bütün olarak Avrupa Birliği’nin ekonomik politikalarının meşruluğunu sorguladı. 14 Kasım’dan sonraki en büyük buluşma olarak, 23 Mart 2013’te Brüksel’deki AB Bahar Zirvesi öncesi yeni bir ortak eylem örgütlenmesi kararlaştırıldı. Bunun dışında, 18 Aralık 2012’de Dünya Göçmenler Günü ve 23-27 Ocak 2013’te hayatın ve ortak alanların finanslaştırılmasına karşı, bankalara yönelik eylem günleri gerçekleşti. Hareketlerin talepleri kadar eylemlerinin dozunun yükselmesi, önceki yıllardan farklı olarak sistemle bir uzlaşma değil mücadele yolunu seçildiğinin de göstergesi olarak yorumlanabilir.

14 – 15 Mart 2013’te Brüksel’de toplanan AB Zirvesine karşı İspanya’da bir haftaya yayılan etkinlikler 11 – 17 Mart arasını kapsadı. İspanya’daki eylemlerin ortak sloganı, “AB’nin piyasalarına karşı halkların Avrupası”ydı. 15M hareketinin şekillendirdiği “*Citizen’s Re-Action Taskforce*”, çeşitli organizasyon, birlik ve hareketlerin koalisyonu olarak bu ülkedeki eylemleri

²<http://firenze1010.eu> ;bir isme değil de internet sitelerine yapılan atıflar metnin akıcılığını bozmamak adına metin içinde değil dipnotta gösterilecektir.

³<http://www.nytimes.com/2012/11/15/world/europe/workers-in-southern-europe-synchronize-anti-austerity-strikes.html>

⁴<http://roarmag.org/2012/11/14-n-european-strike-austerity-protest-clashes/>

kolektif biçimde örgütledi. Eylemlerin çağrı metninde⁵, AB'nin demokratik olmayan kurumlarınca belirlenip halklara dayatılmış baskıcı ekonomi politikalarına karşı, vatandaşların karar verme mekanizmalarına doğrudan katılımı ve gerçek demokrasi vurgusu yapıldı. Bu hareket, daha sonra 2011 sonbaharında ABD'den tüm dünyaya yayılan “İşgal Et” hareketinin de öncüsü olmuştu.

2013 yılı içinde AB Zirvesine karşı Avrupa'nın diğer kentlerindeki eylemler, Arap Baharı'na atıfla, “Avrupa Baharı İçin” sloganıyla toplandı. “Onların kemer sıkmasına karşı bizim demokrasimiz” sloganıyla açıklanan çağrı metninde⁶ adaletsiz politikalara karşı sınırlar, sektörler ve hareketler arası işbirliğinin gerekliliği ile sosyal adalet ve gerçek demokrasi talebi yinelendi. Metni farklı ülkelerden 50 kadar oluşum imzaladı.

Avrupalı örgütleri bir araya getirmeye çalışan bir diğer oluşum Alter Summit, 7-8 Haziran 2013'te bu adla Atina'da bir toplantı düzenledi. 29-30 Mart 2012'de düzenlenen ve çoğunlukla ASF'nin yürütücülerinin hayata geçirdiği Joint Social Conference'ta ortaya konan fikirlere bağlılığını ifade eden bu örgüt-ağı, finans piyasalarının hizmetinde ve halk egemenliğinin karşısında olarak tanımladıkları AB'ye ve Avrupa hükümetlerine karşı yayınladığı bildirinin temeline kemer-sıkma politikalarına ve borç ilişkilerine karşı olmayı koydu. Bu oluşumun 15-24 Mayıs 2014 günlerini kapsayan eylem çağrısına, May of Solidarity başlığıyla, Belçika, İtalya, Fransa, İspanya, Almanya, Avusturya, Yunanistan, Polonya'dan farklı taban inisiyatifleri ve eylem grupları destek verdi. ⁷ “Sınırlar Ötesinde Dayanışma, Demokrasiyi Tabandan Kuralım” sloganıyla yapılan eylemler, Avrupa Parlamentosu seçimleri öncesinde Avrupa sol muhalefetine de bir araya geldiği alanlar oldu. 30 Mayıs'ta yayınlanan sonuç bildirgesinde eylemlerin bir “Avrupa duyarlılığı” yarattığı vurgulandı; seçimlerde özellikle İspanya ve Yunanistan'da –kriz politikalarına karşı hareketlerin oldukça sıkı örgütlendiği ülkelerde- sol partiler zafer kazanması da eylemlerin başarısı olarak öne çıkarıldı.⁸

Bu süreçte öne çıkan organizasyon Blocukpy adlı Alman inisiyatif, metinlerinde “Avrupa'nın bir pasaport ya da orijin değil, birlikte mücadele ettikleri bir alan” olduğunu vurgular. Oluşumun 20-24 Kasım 2014 tarihlerinde düzenlediği festivalin sloganı “konuş, dans et ve eyleme geç-balkondan aşağı

⁵<http://madrid.tomaplaza.net/2013/01/19/europe-for-the-people-not-for-the-marketplace/>

⁶<http://foraeuropeanspring.org/european-spring>

⁷<http://mayofsolidarity.org/about/>

⁸<http://mayofsolidarity.org/2014/05/statement-may-of-solidarity-sent-a-message-across-europe/>

in”dir⁹. 2012’de hayata geçen oluşum, Occupy eylemleri ile kemer-sıkma politikalarına karşı çıkış düşüncesinin karşımı bir bakış açısının birlikliliği olarak görülebilir ki adını da bu eylemlerin birleşiminden (*bloc-occupy*) almıştır. Die Linke başta olmak üzere çeşitli Alman ve Avrupalı gruplarla temas halinde olan *Blockupy*, toplumsal hareketlerinin tipik bir örneğidir. Çünkü temel olarak sokak hareketleri, doğrudan eylem ve otonomiye dayalı anarşist teori esintili bir söyleme sahiptir. Kendilerini, “ulus-devlet hattının ötesinde güçleri ve mücadeleleri bağlantılandırmak isteyen farklı ülkelerdeki toplumsal hareket aktivisti, karşıküreselleşmeci, göçmen, işsiz, prekarya ve endüstri işçisi, parti üyesi, sendikacı” olarak tanımlayan *Blockupy*, Avrupa Merkez Bankası’nın merkezi Frankfurt’a taşınacağı için, son dönemlerdeki açıklamalarında ve eylemlerinde bu kurumu hedef almaktadır¹⁰.

Blockupy oluşumu, “Borç, Haklar ve Demokrasi” başlığı etrafında Kasım 2012’de Madrid’de ve Kasım 2013’te Roma’da gerçekleşen *Agora99* adlı buluşmalarda, hareketleri bir araya getirdi. Adından da anlaşılacağı üzere yüzde 99’un, buluşma alanlarını geliştirme ve genişletme amacını taşıyan toplantılar, Gezi Parkı direnişinin etkisiyle 2015’te İstanbul’da gerçekleşecek. *Agora99* amacını, “sadece akademik bir toplantı ya da delegelerin buluşması değil getirerek strateji, deneyim, bağlantılar, fikirler, araçlar ve taktikleri paylaşmak amacıyla farklı ülkelerden aktivistleri ve tematik konuları bir araya getirmek” olarak tanımlamaktadır¹¹. Toplantıların kendine seçtiği üç anahtar kelime günümüzün ekonomik ve siyasi krizinin birlikte yürüdüğüne dair hareketlerin genel gündemini de özetlemektedir.

Hareketlerin yükselen eylemliliği, İspanya ve Yunanistan’da siyasi parti düzeyinde de bir etkiye ulaştı. Mayıs 2014’te gerçekleşen Avrupa Parlamentosu seçimlerinde İspanya’da yeni kurulan Podemos partisi, üçüncü parti haline gelirken, Yunanistan’da Syriza bu seçimlerde ülkenin en çok oyu alan partisi oldu ve ardından genel seçimlerde iktidara yürüdü. Her iki parti de toplumsal hareketlerin ve çeşitli koalisyonların desteğini almıştı. Podemos, 2011’deki İspanya seçimlerini protesto eden 15M ve Öfkeli hareketinin bir sonucu olarak hayata geçti. “Yapabiliriz” anlamına gelen Podemos, İspanya’nın iki-partili merkez siyasetini eleştirmektedir. Muhafazakar Halkçı Parti ve Sosyalist Parti’nin kurduğu ikili yapı, Barcelona ve Madrid’deki büyük meydanların işgaline dayanan eylemlerin hedefindeydi. Bu eylemlerin dönüştüğü Öfkeli

⁹<http://blockupy.org/en/3900/talk-dance-act-come-down-from-the-balcony-frankfurt-blockupy-festival-november-20-23-2014/>

¹⁰<http://blockupy.org/en/4344/call-march-18th-2015-transnational-actions-against-the-european-central-banks-opening-gala-lets-take-over-the-party/>

¹¹<http://99agora.net/>

hareketi, ABD eksenli İşgal Et hareketinin Avrupa versiyonu olarak görülebilir. Kemer-sıkma politikaları ve anti-demokratik uygulamalara karşılık olarak “demokrasi hemen şimdi” sloganı altında birleşen bu örgütsüz, kendiliğinden ve yatay hareket İspanya siyasetini değiştirmeyi hedeflemekteydi. Farklı grupların Podemos altında örgütlenmesi Ocak 2014’te tamamlandı ve Avrupa Parlamentosu seçimleri ilk büyük sınavları oldu. 1,2 milyon oy ve yüzde 8’e yakın bir oranla İspanya’nın 54 sandalyesinin 5’ini kazanan Podemos, bir taban hareketinin yükselişini göstermesi açısından kayda değer bir sonuç aldı. Parti’nin kuruluşu ve başarısı, İspanya dışından çeşitli aktivist, yazar ve siyaset bilimcinin de desteğini almıştı¹². Partinin 35 yaşındaki akademisyen lideri Pablo Iglesias ise bunun bir başarı olmadığını ve mücadelelerinin devam ettiğini söyledi. Yunanistan’da ise daha büyük bir zafer elde edildi. Ekonomik krizden daha sert etkilenen Yunan halkı, bir birlik olarak 2004’te kurulan daha sonra 2012’de partileşen Syriza’yı bu seçimlerde birinci parti yaptı. Syriza, çeşitli siyasi parti ve hareketlerin birleşiminden oluşan bir yapıydı; “Radikal Sol Koalisyon” adını taşımaktaydı. Daha önce girdiği üç seçimde 300 bin civarı oy alan Syriza, küçük parti durumdan 2012 Mayıs ayında parlamento seçimlerinde 1 milyonun üzerinde oy alarak kurtuldu. Haziran’daki seçimlerde ise 1,6 milyon oy toplayarak yüzde 26’lık oranla 71 sandalye kazandı. Avrupa Parlamentosu seçimlerinde de 1,5 milyon oyla ülkenin 21 sandalyesinin 6’sını elde etti. Ardından Ocak 2015 Yunanistan genel seçimlerinde birinci parti olarak iktidar oldu ve hükümeti kurdu. Bu sonuçlar Avrupa’da hedeflenen değişimin aşırı-sağın istediği yönde değil de demokratik ve sol bir çizgide olmasını talep eden hareketlerin önemini ortaya koydu.

2014 içinde gerçekleşen Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Antlaşması (*Transatlantic Trade and Investment Partnership TTIP*) karşıtı eylemler¹³, hareketlerin en son gündemlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Avrupa Komisyonu ile ABD arasında 2013 Ağustos’unda başlayan ve halen devam eden görüşmelerle çerçevesi şekillenen TTIP, genel olarak yeni bir serbest ticaret anlaşması kurmayı hedeflemektedir. Amaç, geçerli vergi oranlarını, tarifeleri ve standartları değiştirmektir. Eleştirilerin temelinde, AB üyelerinin neye imza atacağını tam olarak bilmemesi yatmaktadır. Antlaşmanın ne getireceğine dair belirsizlik, daha önceki dönemde yaşanan deneyimlerden hareketle sonuçların iş çevrelerinin çıkarına ve kamusal hayatın zararına olacağını düşündürmektedir. Bu çerçevede 11 Ekim 2014’te TTIP-karşıtı Avrupa eylem günü ilan edildi. Eylemler, Avrupa kamuoyunun bilgisinden kaçırılan anlaşma görüşmelerinin anti-demokratikliğine vurgu yaparak

¹²<http://podemos.info/in-support-of-podemos/>

¹³<http://ttip2014.eu/qa.html>

ekonomik sorunlar üzerinden yeniden demokrasi tartışması açmayı hedeflemekteydi.

Bu eylemler ve birliktelikler, Avrupalı çekişmecilerin sadece reformist bir bakış açısıyla ve sivil toplum ya da yönetim kavramlarına dayanarak değil, yeni alanlar kurarak ve bu alanlarda kendi sözlerini söylemek hedefinde olduklarını göstermektedir. Bunun sonucunda Avrupa demokrasisi, siyaseti ve kamusalılığı yeniden tartışmaya açılmaktadır. Tıkanmış ve muhafazakar söylemlere tutulmuş Avrupa demokrasisi, Avrupalı toplumsal hareketlerin koordineli çabalarıyla ayakta kalmaktadır. Hareketler bu noktada siyasal kurucuklarını ortaya koymaktadırlar.

Sonuç

Ekonomi siyasasına yönelik demokratik tartışma önerileri, siyasal bir analiz yapmadan üretilecek siyasetin yetersizliğini ortaya koyması açısından önemlidir. Avrupalı toplumsal hareketler, demokrasi ile ekonomi meselesini bir araya getirmeye çalışmaktadır. Karşı çıktıkları nokta olan neoliberal küreselleşmeye yeni alternatifler geliştirmek ve böylece “anti” noktasının ötesine geçmeye çalışmaktadırlar. Böylece yeni toplumsal hareketlerin 1970’lerde kısmen ayırdığı kültürel-siyasal hareket biçimi, 2000’li yıllarda ortadan kalkmaya başlamıştır. Küreselleşme meselesinin bu konuları bir araya getiriciliği önemli bir etkidir. Hareketlerin geliştirdiği yeni hat, Sosyal Forumlarla başlayan ortak alanlarda ortak hedefler belirleme girişimlerinin yeni versiyonudur; bu haliyle küreselleşme-karşıtlığının ikinci kuşağı olarak nitelendirilebilir.

2004 Avrupa Anayasası sonrasında yükselen Avrupa sağına karşı, sosyal bir Avrupa’nın tasarısı toplumsal hareketlerin eylemlilikleriyle kurulabilir. Bu noktada ASF sonrası yeni bir yol arayan hareketler, eylem günleri başlığıyla oluşturdukları birlikler ve bir araya gelişlerle, kurumsal siyasetin ötesine geçmeye çalışmaktadırlar. Bu çaba, yerel parti tartışmalarının ve temsilcilik düzeyinde işleyen siyasetin yerine ortak sorunların tespiti ve “farklılık içinde birlik” teziyle yeni açılımların sağlanmasını hedeflemektedir. Böylece post-modern eleştirilerin yarattığı çoğullaşma, toplumsal hareketlerin bu yeni dönemdeki çabalarıyla yeni bir evreye doğru geçerken, yeni siyasetin tabandan yürüyecek ortaklaşmacı alanları çoğaltmakla mümkün olduğunu göstermektedir. Hareketler, siyasetin kurumsallığının öncesinde siyasal tartışmaların zemini olarak kurucu bir güce sahiptirler.

Yukarıda aktarılan birliktelikler ve eylemler, bu kuruculuğun Avrupa çapındaki yeni örnekleridir. Bu eylemler ve birlikteliklerin ortak noktası, daha önce değinildiği gibi demokrasi meselesini farklı başlıklarla ve öncelikle ekonomi boyutuyla yeniden tartışmaktır. Burada demokrasi tartışmasına bir geri

dönüş vardır; demokrasi liberal çerçevenin ötesinde, özellikle radikal demokrasi boyutuyla anlaşılmaktadır. Son dönem Avrupalı hareketlerin, Tilly'nin toplumsal hareketleri açısından önemseydiği kamu politikaları ve devlet-vatandaş ilişkisinden önce, siyasal çerçevede bir değişiklik yarattığını söylemek mümkündür. Bu açıdan Ranciere'in yukarıda değinilen demokrasi yorumuna katkı sunarak, demokrasiyi bir yönetim şekli değil siyasal bir durum olarak gördükleri söylenebilir. Bu haliyle aktivistlerin toplumsal hareketi, ABD ekolünün anladığı rasyonalist ve Avrupa ekolünün anladığı devrimci çizgilerin ötesinde yeniden düşündükleri ve yarattıkları açıktır.

Söz konusu örnekler Avrupa'da, sadece ekonomik değil, aynı zamanda "halkların siyasal birliğinin" kurulması yönündeki uzun vadeli çabanın bir parçasıdır. Bu birlikteliklerin açtığı siyasal tartışmalar, yerleşik siyasetin sınırlarını zorlarken sıradan insanın doğrudan katılımı ve kendi sözünü söylemesi için yeni alanlar yaratmaktadır. Kaldor ve Selchow'un tabiriyle "yer altı siyaseti", Avrupa'da toplumsal hareketler eliyle bir taban demokrasisi ve yeni kamusal alan tartışmasına/talebine dönüşmektedir. Siyasetin, sadece sivil toplum eylemi bazında dışarıdan yönlendirilmesi değil, bizzat yeniden kurulması ve bu doğrultuda yeni bir dil, söylem, bakış açısı ve yapılar geliştirilmesi toplumsal hareketlerin çabalarının içerisinde yer almaktadır. Toplumsal hareketler, kendi içkinlik düzlemlerinde yeni siyaseti kurmaktadır. Liberal demokrasilerin yaşadığı kriz, demokrasinin basitçe reformize edilmesi değil hareketlerin yürüteceği ve kuracağı radikal siyasetin içinde değiştirilebilir. Bu açıdan 2000'lerin ilk 10 yılındaki gelişmelerin üzerine, toplumsal hareketlerin taban siyasetini daha da güçlendirdiği ve birbiriyle ilişkilendirildiği görülmektedir. Hareketlerin yükselen gücü, aşırı sağın ve muhafazakar Avrupa şüphecilerinin tersi yönde Avrupa siyasetini şekillendirme potansiyelini içinde taşımaktadır. Syriza'nın başarısı, ardından Podemos'un da bu başarıyı gösterme ihtimalinin yüksekliği ile birlikte hareketlere dayalı bir siyasetin ipuçları Avrupa'da ortaya konmaya başlamıştır.

Kaynakça

- Arrighi, G.; Wallerstein, I. ve Hopkins T. K. (2004), *Sistem Karşıtı Hareketler*, (İstanbul: Metis) (Çev. C. Kanat, B.Somay, C.Sökmen).
- ATTAC (2012), *Kimin Avrupası? Halkın Avrupası ile Şirketlerin Avrupası Arasında* (İstanbul:Metis). (Çev.: Deniz Banoğlu).
- Crespy, A. (2014), "Deliberative Democracy and the Legitimacy of the European Union: A Reappraisal of Conflict", *Political Studies*, Vol 62(S1), 81–98.

- Çelebi, Aykut (2002) *Avrupa: Halkların Siyasal Birliği*, (İstanbul:Metis).
- De Sio, L.; Emanuele, V.; Magini, N. (ed.) (2014), *The European Parliament Elections of 2014*, CISE, <http://cise.luiss.it>
- Della Porta, D. (2011), "The Road to Europe: movements and Democracy", <https://www.opendemocracy.net/donatella-della-porta/road-to-europe-movements-and-democracy>, Erişim: 01.11.2014
- Della Porta, D. ve Caiani, M. (2009), *Social Movements and Europeanization*, (Oxford: Oxford University Press).
- Douzinas, C. (2014), "From Greece to Ukraine: Welcome to New Age of Resistance", <http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/04/greece-ukraine-welcome-new-age-resistance>, Erişim: 01.11.2014
- Eriksen, E. O. ve Fossum, J. E. (2002) "Democracy Through Strong Publics in the European Union?", *JCMS*, Vol. 40, Number. 3:401-424.
- Eriksen, E. O. ve Fossum, J. E. (2000), "Post-National Integration", Erik Oddvar Eriksen, John Erik Fossum (Ed.), *Democracy in the European Union: Integration Through Deliberation?*
- Jaeger, Hans-Martin (2007), " 'Global Civil Society' and the Political Depoliticization of Global Governance", *International Political Sociology*, Vol. 1: 257–277.
- Johnston, H.; Larana, E. ve Gusfield, J. (1994), "Identities, Grievances and New Social Movements", Enrique Laraña, Hank Johnston, Joseph R. Gusfield (ed.), *New Social Movements: From Ideology to Identity* (Philedelphia: Temple University).
- Kaldor, M. ve Selchow S. (2013) "The 'Bubbling Up' of Subterranean Politics in Europe", *Journal of Civil Society*, 9:1, 78-99, DOI: 10.1080/17448689.2013.784501
- Kalouche, F ve Mielants, E (2008). Dünya Sisteminin ve Sistem Karşıtı Hareketlerin Dönüşümü: 1968-2005. İçinde: *Toplumsal Hareketler 1750-2008 Dipten Gelen Dalgalar*, (koor.) William g. Martin, (çev.) Deniz Keskin, İstanbul: Versus.
- Kastoryano, R., (2006) "Europe: Space, Territory And Identity", Janet Laible and Henri J. Barkey (ed.), *European Responses to Globalization: Resistance, Adaptation and Alternatives*, (New York: JAI): 93-111.
- Macartney, H. (2014), "The paradox of Integration? European Democracy and the Debt Crisis", *Cambridge Review of International Affairs*, DOI: 10.1080/09557571.2013.819836
- Mathews, A. (2007), *Struggling for a Social Europe: Neoliberal Globalization and the Birth of European social Movement*, (Hampshire: Ashgate Pub.)
- Monforte, P. (2014), "The Cognitive Dimension of Social Movements' Europeanization Processes: The Case of the Protests against 'Fortress Europe' ", *Perspectives on European Politics and Society*, 15:1, 120-137, DOI: 10.1080/15705854.2013.87325
- Offe, C. (1985), "New Social Movements: Challenging the Boundaries of Institutional Politics" *Social Research*, 52(4):817-868
- Ranciere, J. (1999), *Disagreement*, (trans. Julie Rose) (Minneapolis: University of Minnesota Press).
- Ranciere, J. (2007), *Siyasalın Kıyısında*, (İstanbul: Metis) (Çev. Aziz Ufuk Kılıç).
- Ranciere, J. (2009), *Hatred of Democracy* (London: Verso).
- Ruzza, C. (2004), *Europe and Civil Society: Movement Coalitions and European Governance*, (Manchester: Manchester University Press).

- Schmidt, Vivien A. (2013) "Democracy and Legitimacy in the European Union Revisited: Input, Output and 'Throughput'", *Political Studies*, Vol 61, 2–22.
- Scott, A. (1990), *Ideology and the New Social Movements* (London: Routledge).
- Tarrow, S. (2001), "Contentious Politics in a Composite Polity", Douglas R. Imig, Sidney G. Tarrow (ed.), *Contentious Europeans: Protest and Politics in an Emerging Polity*, (Maryland: Rowman&Littlefield Pub.): 233-251.
- Tilly C., Tarrow S. (2007) *Contentious Politics* (Colorado: Paradigm).
- Tilly, C. (2008), *Toplumsal Hareketler 1786-2004*, (İstanbul: Babil) (Çev. Orhan Düz).
- Touraine, A. (1985), "An Introduction to the Study of Social Movements", *Social Research*, 52 (4), 749-786.
- Touraine, A. (1999), "Toplumsaldan Toplumsal Harekete", Kenan Çayır (yay. haz.), *Yeni Sosyal Hareketler*, (İstanbul: Kaknüs): 35-52.
- Wallerstein, I. (2009), *Bildiğimiz Dünyanın Sonu: Yirmibirinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim* (İstanbul: Metis) (Çev. Tuncay Birkan).
- Warren, Mark E. (1999), "What is Political?", *Journal of Theoretical Politics*, 11(2): 207-231
- Yıldırım, Y. (2013), *Sosyal Forum'dan Öfkeli'ler'e*, (İstanbul: İletişim).